

MONDROS GÖRÜŞMELERİNDE BİR ARABULUCU: İNGİLİZ GENERALİ TOWNSHEND'İN MONDROS GÖRÜŞMELERİ ÖNCESİ ÜSTLENDİĞİ ARABULUCULUK ROLÜ

Osman AKANDERE*

Öz

1918 Ekim ayı ortalarında hükümeti kurmakla görevlendirilen Ahmet İzzet Paşa, Osmanlı Devleti'nin savaşı daha fazla sürdüremeyeceğini görmüş, devletin daha fazla dağılmasını önlemek ve Almanya'dan önce İtilaf Devletleri ile bir ateşkes antlaşması imzalamak amacıyla vakit geçirmeksizin arayışlara başlamış faaliyetlere girişmişti.

Bu günlerde de, 1916'da Kut'ül-Amâre Muharebelerinde esir düşen ve İstanbul'da Büyükkada'da gözetim altında tutulan İngiliz General Townshend, yakından tanıdığı ve dostluk içerisinde bulunduğu Ahmet İzzet Paşa'ya barış görüşmelerinde yardımcı olmayı istemiştir.

Aslında bu barış arayışlarını kendi ülkesine yani İngiltere'ye dönebilmek için bir fırsat olarak gören General Townshend, Ahmet İzzet Paşa Hükümeti'nde Bahriye Nazırı olan Rauf Bey'e gönderdiği bir mektupla; İstanbul'daki ikameti esnasında Türklerden gördüğü iyi muamele, insanca hareketlere ve yardımlara karşılık olmak üzere İngiliz Hükümeti ile yapılacak barış görüşmelerinde arabuluculuk yapabileceğini söylemiştir.

Osmanlı Hükümetinin bu teklifi olumlu görmesi üzerine hemen girişimlere başlayan General Townshend, İngiliz Dışişleri Bakanlığına Osmanlı Devleti'nin durumu ile İngiltere ile barış yapma isteği ve Osmanlı Hükümeti'nce İngiltere'nin koruyuculuğunun talep edildiğini ifade eden bir yazı yollamıştır. Osmanlı Hükümeti'nin bu talepleri İngiliz Savaş Kabinesinde görüşülmüş ve Osmanlı Hükümeti ile bir barış yapılması uygun bulunmuştur.

Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında devam eden savaşı sonlandırmak amacıyla arabuluculuk görevi üstlenmiş olan General Townshend'in çabaları sonuç vermiştir.

İngiltere Birinci Dünya Savaşı'nda 1916'da Kut'ül-Amare muharebelerinde esir alınan ancak İstanbul'da Büyükkada'da kendisine tahsis edilen köşkte misafir olarak ağırlanan General Townshend, Osmanlı Devleti'nin savaştan çıkmaya karar verdiği ve İtilaf Devletleri nezdinde barış arayışlarında bulunduğu günlerde adeta bir can simidi olarak yetişmiş ve çok arzu edilen barış görüşmelerinin yapılmasını sağlamıştı.

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi,
(oakandere@konya.edu.tr), (Orcid: 0000-0001-7875-4214).

Bu çalışmada İngiliz Generali Townshend'in Mondros görüşmelerinde oynadığı arabuluculuk rolü üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, Mondros Görüşmeleri, General Townshend, Ahmet İzzet Paşa Hükümeti, Arabuluculuk.

A MEDIATOR IN MUDROS MEETINGS: MEDIATOR ROLE ASSUMED BY BRITISH GENERAL TOWNSHEND PRIOR TO MUDROS MEETINGS

Abstract

Ahmet Izzet Pasha, who was assigned to form the government in mid-October 1918, had seen that the Ottoman Empire may not continue to war, and began to look for ways, without wasting time, to prevent dissolution of the empire even more and to sign a truce with Allied Powers before Germany.

In those days, British General Townshend, who had been held as a prisoner-of-war on the island of Büyükada near Istanbul since the capture of Kut-al-Amara in 1916, requested to provide assistance to Ahmet Izzet Pasha, whom he had known closely and with whom he formed a friendship, during peace talks.

General Townshend, who actually considered such search for peace as an opportunity to return to his country, i.e. England, notified, by a letter he sent to Rauf Bey, served as the Ottoman Minister of Marine Affairs within the body of Ahmet Izzet Pasha's government, that he may provide mediation services during peace talks that shall be held with the British Government in return of the good treatment, humanly behaviours and support he received from Turks during his stay in Istanbul.

After the Ottoman Empire approached this offer positively, General Townshend, who took steps immediately, sent a letter to the British Ministry of Foreign Affairs about the status of the Ottoman Empire, in which he emphasized Ottoman Empire's request to make peace with England and its intention to be under the aegis of England. Aforementioned requests of the Ottoman Empire were discussed in the British War Cabinet, and it is deemed as suitable to make peace with the Ottoman Empire.

Efforts of General Townshend, who assumed the duty of providing mediation services in order to end the war continuing between the Ottoman Empire and England, yielded result.

General Townshend, who had been held as a prisoner-of-war in a mansion on the island of Büyükada near Istanbul since the capture of Kut-al-Amara in the First World War in 1916, arrived like a lifesaver in those days when the Ottoman Empire decided to come out of war and began to search for peace before Allied Powers, and ensured that eagerly waited peace talks are held.

In this study, we put emphasis on the mediator role played by British General Townshend in Mudros meetings.

Keywords: 1st World War, Mudros Meetings, General Townshend, Ahmet Izzet Pasha Government and Mediation.

Giriş

1914 yılında Almanya ile yaptığı ittifak antlaşmasıyla I. Dünya Savaşı'na giren Osmanlı Devleti için bu savaş adeta bir ölüm kalım savaşı gibiydi. Savaştan mağlup çıkmasının sonu olacağını bilen Osmanlı Devleti, savaşı kazanmak için varını yoğunu ortaya koymuştu¹. Bu nedenle "cihat" çağrısıyla girdiği savaşın ilk yıllarında doğuda Rusya için ciddi bir tehdit oluşturmuştu, Nitekim Çanakkale'de gösterdiği büyük direnme ve bunun sonucunda gelen Çanakkale başarısı ile daha savaşın ilk yıllarında İtilaf Devletlerine büyük kayıplar verdirmişti. Yine İngiltere, Fransa hükümetlerin düşmesine ve Rusya'da Çarlık rejiminin yıkılmasına da neden olmuştu². Hatta genel kabul gördüğü gibi savaşın iki yıl uzamasına yol açmıştı.

Uzun süren ve değişik cephelerde birden fazla devletle savaşmak durumunda kalan Osmanlı Devleti'nin durumu 1918 yılına gelindiğinde hiç te iç açıcı değildi ve savaşı daha fazla sürdürmesi mümkün gözüküyordu. Savaş yılları boyunca ülkenin en önemli üretim gücü olan tarım felce uğramıştı. Devlet Almanya'nın verdiği mali destekle ayakta durabilmişti. Ancak savaşın son yılında devletin sosyo-ekonomik anlamda içinde bulunduğu vaziyet tam bir felaketti. Çekilen ekonomik ve mali sıkıntıların yanı sıra salgın hastalıklar ve ölümler adeta halkın kaderi olmuştu³. Devletin payitahtı olan İstanbul başta olmak üzere diğer büyük vilayetler de halk yiyecek ekmeği bulamaz hale gelmiş, her tarafta yiyecek kıtlığı baş göstermişti⁴.

Bu şartlar altında savaşa devam edilmesi zor görünüyordu. Nitekim 1918 yılı ortalarına gelindiğinde Osmanlı ordusunun askeri vaziyeti son derece kötüydü ve tükenme noktasına gelmişti. Artık savaşın kazanılamayacağı da belli olmuştu. Savaşın başında 2.850.000 kişiden oluşan Türk ordusunun mevcudu⁵ Eylül 1918 gelindiğinde 560.000 binlere düşmüştü. Bu mevcudun da ancak dörtte biri cephelerde savaşacak durumdaydı.

Osmanlı Devleti'nin savaştaki bu durumu, Suriye ve Filistin cephelerinde bulunan 4, 7 ve 8. Ordularının İngilizler karşısında aldığı başarısız sonuçlar ile daha da ciddileşmeye başladı. Irak cephesinde ise 1916 'da elde edilen Kut'ül-Amare başarısından sonra devam eden İngiliz saldırılarına karşı koyulamamış, Türk ordusu geri çekilmek zorunda kalmış ve hatta Bağdat bile

1 Tolga Başak, *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi ve Uygulama Günlüğü*(30 Ekim-30 Kasım 1918), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013, s.1.

2 David Fromkin, *Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?*, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1989, s.243.

3 *Türk İstiklâl Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Genelkurmay Başkanlığı Harp Dairesi Resmi Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1962, s.13.

4 Başak, *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi*, s.2.

5 Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi, Cilt: 3,(1914-1918 Genel Savaşı), Kısım 4(Savaşın Sonu)*, Ankara 1983, s.787

kaybedilmişti. Savaşın bu son yılında Türk Ordusu'nun başarı elde ettiği tek cephe Kafkasya'ydı. Bu başarıda 1917 Bolşevik Devrimi'nin rolünün olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Nitekim ihtilalden sonra Rus orduları işgal ettiği Türk topraklarından çekilmeye başlaması, bu cephede dengelerin değişmesine ve Türk ordusunun bütün bu toprakları ele geçirmesine neden olmuştur⁶.

Bu arada devam eden savaşta müttefikimiz Bulgar orduları Makedonya cephesinde İtilaf ordularının saldırıları karşısında mağlup olmuş ve Bulgar cephesi çökmüştü. Bu mağlubiyet üzerine Bulgar hükümeti Osmanlı Devletini dahi bilgilendirmeden İtilaf Devletleriyle savaşı sonlandırmanın yollarını aramış ve 29 Eylül'de Selanik'te imzalanan "Selanik Mütarekesi" ile savaştan mağlup sıfatıyla çekilmişti⁷. Bulgaristan'ın savaştan çekilmesiyle Osmanlı Devletinin müttefikleriyle bağlantısı koptuğu gibi, Almanya'dan İstanbul'a gönderilen askeri ve ekonomik yardım hattı kesintiye uğramıştı. Toprakları da batıdan gelecek tehlikelere açık hale gelmişti⁸. Nitekim İtilaf ordularının Bulgaristan üzerinden Osmanlı Devleti topraklarına yönelik yapacakları askeri harekâtın da önü açılmıştı.

Savaşın bu son aylarında olaylar hızla Osmanlı Devleti'nin de içinde yer aldığı İttifak Devletleri aleyhinde gelişmeye başlaması, müttefik olduğu devletler gibi Osmanlı Devleti'ni de mütareke talebinde bulunmaya yönelten en önemli neden olacaktı. Yukarıda da söylenildiği gibi Almanya ile irtibat kesilmiş, İstanbul ve Boğazların savunulması için Trakya'da yeni bir cephe açmak mecburiyeti ortaya çıkmıştı. Çünkü Fransız Generali Franchet d'Esperey komutasındaki İtilaf ordularının Balkanlar üzerinden İstanbul'a yürümesi söz konusuydu. Bu durum devleti yönetenlerle birlikte ordumuzun komuta kademesinde de bir telaşa ve tedirginliğe yol açmıştı⁹.

I. Mondros Mütarekesi Öncesi Osmanlı Devleti'nde Meydana Gelen Siyasi Gelişmeler

1918 yılı ortalarına gelindiğinde yani savaşın sonlarına doğru Osmanlı Devleti siyasi açıdan da bir çalkantı içine girmişti. Askeri mağlubiyetler ve ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik sıkıntılar ülke yönetimini elinde bulunduran İttihat ve Terakki Partisi ve bilhassa Enver Paşa'nın prestijini iyice sarsmıştı. Gazetelerde İttihatçı hükümetin politikaları artık sert bir biçimde

6 Başak, *Türk ve İngiliz Kaynaklarında Mondros Mütarekesi*, s. 6; *Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi Tatbikatı*, s. 14.

7 Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, I, Mutlakiyete Dönüş*, Ankara 1998, s.17; Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul 2000, s. 26.

8 Başak, *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi*, s. 13.

9 Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim, I,(1888-1922)*, Yay. Haz. Erol Şadi Erinc, İstanbul 1997, s.363; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s. 348; Yuluğ Tekin Kurat, "Bir İmparatorluğun Son Nefesi: Monduros", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı:48, (Eylül 1971), s.38-43.

eleştirilmeye başlanmıştı. Kamuoyunda devam eden bu savaşa karşı ciddi bir hoşnutsuzluk emareleri görülüyor, savaşın bir an önce sonlandırılması yolundaki beklentiler dillendiriliyordu.

ABD Başkanı Wilson tarafından 1918 başlarında savaşın sonlandırılması ve yapılacak barış antlaşmalarına yönelik yaptığı açıklamalar Osmanlı Devleti'nde de büyük bir ümit ve memnuniyet yaratmıştı. Bilhassa Osmanlı Devleti'nin varlığına dokunulmayacağı konusundaki açıklaması, Osmanlı yöneticilerinde barış konusunda bir temayül oluşmasına neden olmuştu¹⁰.

Savaş yılları boyunca basın üzerinde katı bir şekilde uygulanan sansür kaldırılmış ve mevcut hükümete savaş karşıtı bazı bakanlar alınmıştı¹¹. 1918 Temmuz ayı içinde de Sultan Mehmet Reşat'ın vefat etmesi üzerine tahta Sultan Vahdettin çıkmıştı¹². Yeni padişah Talat Paşa başkanlığındaki İttihat ve Terakki hükümetine yüz vermemiş, bazı uygulamalarıyla İstanbul'da tabiri caizse ipleri eline almak istemişti. Mevcut hükümet içerisinde başta Sadrazam Talat Paşa olmak üzere bir hükümet değişikliğine gidilmesi ve barışın bu hükümet sayesinde gerçekleştirilmesi konusu düşünölmeye, istenilmeye başlanmıştı. Osmanlı Sadrazamı Talat Paşa'nın müttefikleriyle bir barış teşebbüsünün yapılması konusunda yaptığı Almanya ve Avusturya seyahatlerinden de bir netice alınamamıştı. Hükümet üyeleriyle yaptığı toplantıda Avrupa'daki barış teşebbüsü hakkında açıklamalar yapan Talat Paşa; Osmanlı Devleti'nin İttihatçı bir hükümet yönetimi altında son derece ağır bir barış antlaşması yapacağını düşünmüş ve istifa etmeye karar vermişti¹³.

Bulgaristan'ın savaş dışı kalmıştı ve Osmanlı Devleti'nin ABD Başkanı Wilson nezdinde yaptığı barış teşebbüsünden bir netice alınmamıştı. Durum her geçen gün ümitsiz görünüyordu. Talat Paşa artık mütarekeye kapı açmak için hükümetinin istifasını zaruri görüyordu. Nitekim 7 Ekim'de hükümetinin istifasını sundu. Sultan Vahdettin bu istifayı kabul etmiş ve yeni hükümetin kurulmasına kadar Talat Paşa'nın görevde kalmasını istemişti¹⁴.

10 *Türk istiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi Tatbikatı*, s.20-22

11 Savaş karşıtı olarak bilinen İsmail Canbulat Bey Dâhiliye Nazırlığına getirilmişti. Ali Fuat Türkgeldi, *Görüp İştittiklerim*, TTK yayını, Ankara 1987, s.148; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s. 357.

12 Türkgeldi, *Görüp İştittiklerim*, s.138; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s. 348; Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim Geçirdiklerim*, I, s.367.

13 Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, I, İstanbul 1997, s. 209; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s. 352. Talat Paşa başlangıçta Osmanlı Devleti'nin müttefikleriyle ortak hareket etmesi halinde, kendisi için daha uygun ateşkes koşulları elde edebileceğine inanıyordu. Bu düşünceyle Eylül ayında Almanya ve Avusturya'ya giderek iki devletin yetkilileriyle bu konuyu görüşmüştü. Bkz. İhsan Şerif Kaymaz, "Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili", *21. Yüzyıl*, (Ekim-Kasım Aralık 2008), Ankara 2008, s. 243; Osmanlı Devleti'nin Almanya ve Avusturya-Macaristan'la birlikte Wilson'a başvurusu üzerine Osmanlı basınındaki ateşkes ve barış konusundaki değerlendirmeler için bkz. Çelik, *Mondros Mütarekesi Öncesi Osmanlı Kamuoyu*, s.102-111.

14 Kurat, *Bir İmparatorluğun Son Nefesi: Monduros*, s. 39. Talat Paşa Hükümetinin istifası İstanbul gazetelerinde geniş yankı bulmuştu. Bu haberler için bkz. *Akşam*, 8.10. 1918.; *Vakit*, 8.10.2018,

İttihatçı Hükümetin başı olan Talat Paşa Sadrazamlık görevinden istifa ederken Sultan Vahdettin'e kendisinden sonra hükümeti kurması konusunda iki devlet adamının ismini vermişti. Bu isimlerden biri Sultan II. Abdülhamit'in sadrazamlarından ve Londra'da büyükelçilik görevlerinde bulunmuş olan Tefik Paşa'ydı. Talat Paşa'nın ismini verdiği ikinci kişi ise Müşir Ahmet İzzet Paşa idi. Ahmet İzzet Paşa'da Padişahın başyaveri ve Meclis-i Ayan üyesiydi. Ordu komutanlığı da yapan Ahmet İzzet Paşa bir dönem de Harbiye Nazırı olarak görev yapmıştı. Talat Paşa'ya göre her iki isim de Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında yapılacak barış görüşmelerinde, İtilaf Devletleri açısından sempatik ve kabul edilebilir isimler olarak görülecekti¹⁵.

Sultan Vahdettin bu iki isimden Tefik Paşa'yı dünürü de olması hasebiyle tercih etmiş ve yeni hükümeti kurma görevini ona tevdi etmişti¹⁶. Hükümeti kurma görevini alan Tefik Paşa, Padişahın da desteğini almasına rağmen hükümeti oluşturamamıştı. Tefik Paşa'nın bir hafta boyunca gösterdiği çabalar netice vermemiş ve hükümet kurulamamıştı. Bunda bilhassa Tefik Paşa'nın kabinesine bazı önemli İttihatçıları almak istememesinin önemli bir rolü vardı¹⁷.

Ülkenin böyle kritik bir dönemde hükümete kalmamasını istemeyen Sultan Vahdettin Tefik Paşa'nın görevi iadesi üzerine, yeni hükümeti kurma görevini Ahmet İzzet Paşa'ya verdi¹⁸. Ahmet İzzet Paşa kuracağı hükümet konusunda Rauf Bey'e "partili ve partisiz olmalarına bakmaksızın bir hükümet kurmak ve Wilson ilkeleri çerçevesinde barış yapmaya çalışmak olduğunu" söylemişti¹⁹. Ahmet İzzet Paşa yeni hükümetini kurarken dostu olan Donanma Albayı Rauf Bey'in fikir ve önerilerinden istifade etmişti. Rauf Bey hükümette yer alması için İsmail Canbulat Bey'i Dâhiliye, Ali Fethi Bey'i Nafia ve Mustafa Kemal'i de Harbiye Nazırlığı için önermişti²⁰. Ahmet İzzet Paşa Rauf Bey'in önerdiği isimlere nazırlık verirken, Mustafa Kemal'i hükümetin dışında tutmuştu. Çünkü Ahmet İzzet Paşa'ya göre Mustafa Kemal'e şu anda Suriye'de ihtiyaç vardı. Burada işler

15 Başak, *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi*, s.32. Aslında Talat Paşa yeni hükümeti Ahmet İzzet Paşa'nın kurmasını istiyordu. Ancak Vahdettin, görevi Ahmet Tefik Paşa'ya verdi. Bkz. Kaymaz, *Mondros; Bir Ateşkesin Tahlili*, s.245.

16 Tefik Paşa'nın oğlu Sultan Vahdettin'in kızıyla evlendi. Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım II*, İstanbul 1993, s. 12; Bayur, *Ben de Yazdım*, I, s.12; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s.706.; Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, s .39. Tefik Paşa'nın Hükümeti kurma göreviyle ilgili haberler için bkz. *Akşam*, 8.10.1918,; *Vakit*, 8.10.1918

17 *Zaman*, 13.10.1918; Tefik Paşa'nın karşı olduğu ve kabinesine almak istemediği isimler arasında Rahmi ve Hayri Beyler ile Maliye Nazırı Cavit Bey bulunmaktaydı. Oysa bu isimlere sıcak bakacağı konusunda Padişah Vahdettin Talat Paşa'ya ifade etmişti. Bkz. Maliye Nazırı Cavit Bey, *Felaket Günleri, Mütareke Devrinin Feci Tarihi I*, yay. Haz. Osman Selim Kocahanoğlu, İstanbul 2000, s.3.; Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, s.19; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s. 706; Türkgeldi, *Görüp İştiklerim*, s.153.

18 *Vakit*, 12.10.1918; *Akşam*, 12.10. 1918, *Zaman*, 13.10.1918. *İkdam*, 14.10.1918; İbnülemin Mahmut Kemal Ünal, *Osmanlı Devletinde Son Sadrazamlar VIII. Cilt*, İstanbul 1952; Kurat, *Bir İmparatorluğun Son Nefesi: Monduros*, s.39; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s. 706.

19 Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatıralarım I*, İstanbul 1993. s.71.

20 *İkdam*, 11.10.1918, Orbay, *Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatıralarım I*, s.71; Başak; *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi*, s. 35.

ylona girdikten sonra Harbiye Nazırlığına getirilebilirdi²¹. Ahmet İzzet Paşa 14 Ekim 1918 tarihinde Harbiye Nazırlığı ve Genelkurmay Başkanlığı uhdesinde olmak üzere kabinesini ya da bir “barış hükümetini” kurmuştu²².

Meclis-i Mebusan’da hükümet programını okuyan Ahmet İzzet Paşa; hükümet olarak ilk ve en önemli işlerinin bir mütareke yapmak olduğunu ifade etmiştir²³. Ahmet İzzet Paşa’ya göre Doğu Trakya sınırlarımıza oldukça yaklaşmış bulunan Franche d’Esperey kumandasındaki İtilaf ordularının topraklarımıza girmeden barışı imzalamak gerekiyordu. Ayrıca Suriye ve Irak cephelelerinde yenilerek çekilmekte olan ordularımızın komutanları da bir an önce ateşkes imzalanmasını şiddetle istiyorlardı²⁴.

Ahmet İzzet Paşa hükümeti bir an önce barış yapmak düşüncesinde olmuş ve bu konuda bazı girişimler başlatmıştı. Ahmet İzzet Paşa’nın barışa yönelik ilk girişimi diplomatik değil, askeri nitelikte olmuştur. Nitekim Balkanlardaki İtilaf orduları komutanı General France d’Esperey ile temas kurmak için İstanbul’daki bir bankanın müdürü olan eski Fransız konsoloslarından Marcel Sovoie’yi Sofya’ya göndermişti²⁵. Yine Miralay Mehmet Bey Aynı gerekçe ile General France d’Esperey’in karargâhına gönderilmişti. Ancak bütün bu çabalar sonuçsuz kalmıştır²⁶.

II. İngiliz Generali Townshend’in Mondros Görüşmeleri Öncesi Üstlendiği Arabuluculuk Rolü

14 Ekim 1918’de Harbiye Nazırlığı’na, Başkumandan Vekilliğine ve Sadrazamlığa atanan Ahmet İzzet Paşa’nın kurduğu hükümet aynı gün Meclisten güvenoyu alarak görevine başlamıştır²⁷. Yeni kurulan bu hükümetin hedeflediği öncelikli konu İtilaf Devletleri ile bir barış yapmaktı. Bu nedenle ilk faaliyet olarak İngiltere ve Fransa ile barış sağlanmasının imkânlarını aramak olmuştur. Barış antlaşmasının Almanya’nın teslim olmadan önce yapılması büyük önem taşımaktaydı²⁸. Bu ortamda yapılacak bir barış antlaşmasında şartlar biraz

21 Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s. 708; Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım II*, s.27. Yeni hükümetin kurulmasına yönelik haberler için bkz. *Vakit*, 14.10.1918; *Sabah*, 14.10.1918. *Tasvir-i Efkar*, 13.10.1918.

22 Alan Palmer, *Osmanlı İmparatorluğu, Son Üç Yüz Yıl, Bir Çöküşün Yeni Tarihi*, Çev. Belkis Çorakçı Dişbudak, İstanbul 1992, s.269; *Vakit* 13 10. 1918.; *Sabah*, 13.10.1918.

23 Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım II*, s.22; Orbay, *Siyasi Hatıralarım I*, s. 51-54; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s.713-715; Bayar, *Ben de Yazdım, I*, s. 11-12

24 Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım II*, s. 11-19; Selahattin Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, Cilt I, M.E.B. Yayını, İstanbul 1991, s. 15-16.

25 Ali Fuat Türkgeldi, *Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara 1948; Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım II*, s. 21; Orbay, *Siyasi Hatıralarım I*, s.61; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s. 726.

26 Metin Ayışığı, *Mareşal Ahmet İzzet Paşa(Askeri ve Siyasi Hayatı)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, s. 163.

27 *İkdam*, 14. 10. 1918; *Vakit*, 14.10.1918. Kemal Arı, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1997, s.385.

28 Taner Baytok, *İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı*, Başnur Matbaası, Ankara 1970, s. 7; *Akşam*, 18.10, 1918.

daha uygun olabilecekti²⁹. Bu süreçte Ahmet İzzet Paşa Hükümeti'nin savaşı sonlandırmak için İngiltere ile iletişim kurması gerekmektedir. İşte bu iletişimi sağlayacak olan ve yaptığı arabuluculuk ile bir barış ortamının oluşmasını sağlayacak olan kişi, savaş sırasında esir alınan İngiliz Generali Sir Charles Townshend olacaktır³⁰.

Irak Cephesinde Kut'ül-Amare Muharebeleri sonrası esir alınan İngiliz Generali Townshend, son iki yıldır İstanbul'da Büyükkada'da esaret hayatından ziyade bir misafir gibi yaşamış ve kendisine çok iyi şartlar sağlanmıştır³¹. General Townshend bu süreçte İttihatçı liderler ve hükümet üyeleri ile iyi bir diyalog oluşturmuş, hatta Enver Paşa'nın evinde çay sohbetlerine bile katılmıştı³². Townshend, Osmanlı Devleti için tek çıkar yolun Bulgaristan gibi bir mütareke imzalatılarak savaştan çıkması olduğunu düşünüyordu³³.

Ahmet İzzet Paşa'nın yeni bir hükümet kuracağını duyan İngiliz Generali Townshend, paşayı tanımakta ve sevmektedir. Onun hükümet kurmasını ülkesine geri dönmek konusunda bir ümit olarak görmüştür. Bunun için kendisine bir mektup yazarak görüşme talebinde bulunmuştur³⁴. General Townshend bilahare de iyi tanıştığı ve dost olarak gördüğü Rauf Bey'e 15 Ekim'de yeni bir mektup göndererek Sadrazamla görüşme talebini yinelemiştir³⁵. Mektubunda İstanbul'daki tutsaklığı sırasında kendisine gösterilen iyi muameleden dolayı Rauf Bey'e teşekkür ediyor İngiltere ile yapacağı görüşmeler ile de Türk Hükümetine yardım etmek istediğini bildiriyordu. Bu yardımı yapabilmek için İngiliz donanmasıyla temasa geçmesi gerektiğini belirten General Townshend, kendisinin hemen serbest bırakılmasını istiyordu³⁶. Mektubu alan Rauf Bey bu konuda doğrudan kendisinin bir temas başlatmasının uygun olmayacağını ifade ederek, General Townshend'in mektubunu iade etmiş ve ona bu mektubu Ahmet İzzet Paşa'ya bizzat kendisinin göndermesini istemiştir³⁷.

29 Pierre Renouvin, *I. Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918*, Örgün yayınevi, İstanbul 2004, s. 717.

30 Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, s.153. Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, s.17; Kaymaz, *Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili*, s.246.

31 Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, İstanbul 1980, s.245-246. İngiliz Generali Townshend'in esir düşmesinden sonra İstanbul'daki hayatı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Tark Saygı, *İngiliz Generali Townshend ve Türkler*, Parola Yayınları, İstanbul 2016, ss.170-190.

32 Orbay *Siyasi Hatıralarım I*, s. 59; Bayar, *Ben de Yazdım I*, s.25.

33 Murat Çulcu, *Tarihin Satıraralarında İngiliz Esir*, Toplumsal Çözüm Yayınları, İstanbul 2007, ss.39-40.

34 Zaman 25.10.1918; Vakit, 28.10.1918; Ünal, İbnülemin Mahmut Kemal, *Osmanlı Devletinde Son Sadrazamlar*, s. 1986.

35 İngiliz Generali Townshend hatıralarında bu hususta şunları söylemektedir “ Bahriye Nezaretine yeni tayin olan arkadaşım Rauf Bey'e 15 Ekim tarihinde bir mektup yazarak, esaretim esnasında Türklerin bana gösterdikleri yakın ilgi ve şerefli muameleden dolayı mukabele olarak İngiltere ile müzakerelere girişildiği takdirde, Osmanlı Hükümetine yardıma hazır olduğumu bildirdim....” Bu anlatımlar için bkz. Osman Öndeş, “General Townshend'in Hatıraları, *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı 5,(1 Haziran 1967), s.65.

36 Orbay *Siyasi Hatıralarım I*, s. 58; Gotthard Jaeschke, *Mondros'a Giden; Yol*, *Belleten*, Cilt: XXVIII, Sayı:109, Ankara 1964, s. 145; Bayar, *Ben de Yazdım I*, s.25. Orbay, *Siyasi Hatıralarım I*, s. 60;

37 Orbay *Siyasi Hatıralarım I*, s. 60.

Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, General Townshend'in mektubu kendine ulaştığında, konu ile ilgili fikir teatisinde bulunmak için Rauf Bey'i çağırarak, onun bu konudaki görüşlerini öğrenmek istemiştir. Rauf Bey, Ahmet İzzet Paşa'ya İngiliz Generaliyle bizzat görüşmesinin faydalı olacağını, İngilizlerle uygun şartlar altında temas kurabilmek için General Townshend'en yararlanılabileceğini belirtmiştir. Rauf Bey'in ısrarla İngiliz generalinin Osmanlı Devleti'ne son derece yararlı ve yardımcı olabileceği konusunda ısrar etmesi üzerine Townshend'e bir sonrası gün için yani 17 Ekim tarihinde randevu vermiştir³⁸.

Bu arada Sadrazam Ahmet İzzet Paşa 16 Ekim günü Babialı'da yaptığı kabine toplantısında; General Townshend'den aldığı mektup ve içeriğinden bahsetmiştir. Sadrazam hükümet üyelerine General Townshend'in İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında arabuluculuk yapmak istediğini söylemiştir. Bu toplantıda hükümetin bir an önce İtilaf Devletleriyle ayrı bir barış yapılması kararlaştırılmıştır³⁹. Hatta General Townshend aracılığı ile İngiltere Hükümetine sunulacak şartlar da bu toplantıda belirlenmiştir. Osmanlı hükümeti General Townshend tarafından önüne getirilen bu barış fırsatını en iyi şekilde değerlendirmek istemiştir⁴⁰.

General Townshend'in Türk yaveri Yüzbaşı Tevfik Bey, 16 Ekim akşamı Townshend'in ikamet ettiği Büyüka'da dönmüş ve İngiliz Generaline Ahmet İzzet Paşa'nın kendisini yarın 14.30'da Babialı'da görmek istediğine ilişkin bilgiyi vermiştir. Ahmet İzzet Paşa mektubunda General Townshend'i ertesi günü İstanbul'da Babialı'da beklediğini belirtmiştir. Nitekim 17 Ekim sabahı İngiliz Generali yaveri Tevfik Bey ile Osmanlı Sadrazamı ile görüşmek üzere vapurla adadan ayrılmıştı. İngiliz Generali yolculuk esnasında cebindeki bir deftere mütareke müzakereleri için temel oluşturacak olan bazı esasları maddeler halinde yazmıştır⁴¹. General Townshend tarafından kaleme alınan bu maddeler şöyleydi;

"Türkiye kabul edecek mi?"

1-Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının İngiliz filosuna açılması.

2-Mezopotamya ve Suriye'de Sultan'ın hükümranlığı altında otonom yönetimler inşası.

3-Aynı şablon Kafkaslara uygulanabilir mi?

4-İtilaf birliklerinin Mezopotamya ve Suriye'yi tahliyesi

5-Türkiye'nin Avrupa'daki sınırlarının Londra antlaşmasında halledilip belirlendiği şekliyle kalması (Midye-Enez)

38 Başak, *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi*, s.45.

39 Orbay *Siyasi Hatıralarım I*, s. 69; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s. 720; Arı, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, s.386

40 Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C.I, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1973, s.25.

41 Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s. 723; Bayar, *Ben de Yazdım I*, s.25-26; Jaeschke, *Mondros'a Giden; Yol*, s.146. Saygı, *İngiliz Generali Townshend ve Türkler*, s.193.

6-İngiliz ve Hint savaş esirlerinin derhal serbest bırakılarak İzmir'de toplattırılmaları ve buradan da botlarla Sakız'a gönderilmeleri."⁴²

Ahmet İzzet Paşa Babialı'da gerçekleşen bu görüşmede, misafirini hemen kabul etmiş ve çok sıcak bir şekilde karşılamıştır. Görüşmede başka kimse yer almamıştı. Görüşmelere başlanmadan önce Ahmet İzzet Paşa oldukça duygusal bir tavırla İngiliz Generaline mevcut durum hakkında bilgi vermiş ve hükümet olarak çok sıkıntılı bir zamanda ve durumda göreve geldiklerinden bahsederek, gelinen noktadaki mevcut durumdan kendisinin sorumlu olmadığını belirtmiştir. Sonra da General Townshed'e "Bize yardımcı olacak mısınız ?" diye sormuştu. İngiliz generali Ahmet İzzet Paşa'ya "Bütün kalbimle yardımcı olacağım" şeklinde cevap vermiştir.

Ahmet İzzet Paşa görüşmenin devamında amacının Osmanlı Devletini yıkılmaktan kurtarmak olduğunu, kendisinin her zaman İngiltere'ye saygı duyduğunu ve Kırım Savaşı'nda İngiltere'nin Osmanlı Devletine yaptığı yardımı unutmadığını belirtmiştir. Yine konuşmasında Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'ye karşı savaşa girmesini Enver Paşa'nın bir cinayeti olarak nitelmiştir⁴³. Ahmet İzzet Paşa konuşmasının son kısımlarında millet olarak onurumuzu ve şerefimizi düşürecek şartların kabul etmeyeceklerini hele hele yüzlerce yıl yerleştiğimiz İstanbul ve Avrupa kıtasından çıkartılmayı asla kabul etmeyeceklerini ifade etmiştir. General Townshend ise cevap olarak Osmanlı Devletine yardıma hazır olduğunu, kaybedilecek zamanın olmadığı, İngiltere için Suriye ve Irak'ın Osmanlı idaresi altında bir konfederasyon şeklinde özerkliğe sahip olmasının ve Boğazların açılmasının yeterli olacağını söylemiştir⁴⁴.

Ahmet İzzet Paşa, İngiliz Generaline arabuluculuk yapmak için ne zaman ayrılabileceğini sormuş, o da kaybedecek bir anın dahi olmadığını ve halen Limni'de bulunan İngiliz donanmasına gitmek üzere bu gece yola çıkabileceğini söylemişti. Bunun üzerine Osmanlı Sadrazamı da istediği zaman yola çıkabileceğini söylemiştir⁴⁵. Ahmet İzzet Paşa İngiliz Generalini daha kestirme bir yol olarak gördüğü Çanakkale Boğazı güzergâhından göndermek istemişse de, o bölgede bulunan Alman askerlerinin Osmanlı Hükümeti'nin niyetini anlayabileceklerinden endişe etmiş ve bu düşüncesinden vaz geçmiştir⁴⁶.

General Townshend 17 Ekim tarihinde Osmanlı Sadrazamı Ahmet İzzet Paşa ile yaptığı bu görüşmeden sonra yanında refakatçi subayı Yüzbaşı Tefik Bey olduğu halde Büyükkada'ya geri dönmüştür. General Townshend hatıralarında bu görüşme ile ilgili şunları yazmıştır:

42 Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s. 723; Bayar, *Ben de Yazdım I*, s.25-26; Jaeschke, *Mondros'a Giden; Yol*, s.146. Saygı, *İngiliz Generali Townshend ve Türkler*, s.193-194.

43 Arı, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, s.387; Metin Ayışığı, *Mareşal Ahmet İzzet Paşa*, TTK Yayını, s.164.

44 Saygı, *İngiliz Generali Townshend ve Türkler*, s. 194-195.

45 *Zaman*, 25.10.1918.

46 Başak, *Mondros Mütarekesi ve Uygulama Günlüğü*, s.48.

“Babali’ye gelince derhal Sadaret Dairesinde Ahmet İzzet Paşa’nın nezdine götürüldüm. Beni hararetle karşıladı ve yalnız olarak görüştüğüm. “Demek ki bize yardım etmek istiyorsunuz” dedi. “Bütün kalbimle “ dedim. Paşa da bana tamamıyla itimadı olduğunu ve beni derhal yola çıkaracağını temin etti. Hür idim. Ve kendisi de hürriyetimi iade ettiğine memnundu. Memleketi için hiçbir şart ileri sürmedi. Yalnız şerefli şartlar elde edilmesi hususunu tamamıyla bana terk ettiğini ve bunu benden beklediğini zımnen anlattı, İngiltere’yi derhal razı etmek için yegâne yolun Çanakkale Boğazı’nın açılması olduğunu söyledim. Gelibolu istihkâmlarından bahsetmemeye çalıştım. Bunların da İtilaf Devletleri tarafından bittabi işgali lazımdı. Zira bu istihkâmları Türkler işgal eyledikçe hiçbir amiral donaması ile Marmara’ya girmek cesaretinde bulunamazdı. Mülakatın bütün devamı esnasında gayet endişeli bulunan İzzet Paşa, İngiltere’nin Türkiye’yi himaye etmesi halinde Osmanlı Hükümeti’nin Çanakkale’yi açmaya hazır bulunduğunu söyledi. Harekete ne zaman hazır olabileceğimi sordu. Derhal harekete hazır olduğumu söyledim. Bu esnada İngiliz Donanması da Limni’de bulunuyordu. Kaybedilecek bir an yoktu. Hemen o gece yola çıkarılacağıma emindim... Saat 5.30 ‘da Büyükkada’ya dönüyorduk.”⁴⁷

General Townshend bu görüşmeden akşama doğru memnun bir şekilde ayrılmıştı. Babali’de üst düzey memurlardan birisine de “İşler iyi gidiyor. Ümit ederim ki, yakında Paris’te Londra’da görüşeceğiz demiştir⁴⁸.

Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, General Townshend ile taptığı bu görüşmeden sonra hemen kabinesini toplamıştır. Bu toplantıda Ahmet İzzet Paşa kabine üyelerine, General Townshend ile yaptığı görüşme hakkında bilgi vermiştir⁴⁹. Bu toplantıda artık müttefikimiz olan Almanya’dan bir hayır gelmeyeceği konusunda müttefik kalınmıştı. Kabinede ittifak halinde İngiliz Generali Townshend’in gizli bir şekilde Ege denizindeki İngiliz Donanmasına, Yahudi Hahambaşısı Nahum Efendi’nin ise Romanya üzerinden Paris’e oradan da ABD’ye gönderilmesine karar verilmişti⁵⁰. Ayrıca İngiliz Hükümetine sunulacak barış teklifinin esasları dört maddelik bir teklif olarak belirlenmişti. İyimser bir bakış açısıyla belirlenmiş bu şartlar şayet kabul edilirse, Osmanlı Devleti bu savaştan “en iyi bir sonuçla” çıkabilecekti⁵¹. General Townshend’e sunulacak olan barış teklifimizde şu şartlar bulunuyordu;

“1-Türkiye’nin itilaf kuvvetleri tarafından işgal olunan topraklarda oturan ahalinin idari otonomilerini kabul etmesi,

2-Türkiye’nin siyasi, malî ve iktisadi istiklalinin muhafaza edilmesi,

3-Şu anki krizin önlenmesi için gerektiğinde Türkiye’ye yardım yapılması,

47 Bayar, *Ben de Yazdım*, I, s.26.

48 *Zaman*, 25.10.2018.

49 Cavit Bey, *Felaket Günleri I*, s.15; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s.720;

50 Orbay, *Siyasi Hatıralarım*, I, s.61-62; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s.726.

51 Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, I, s.55.

4-Yukarıdaki esaslar içinde barış yapılması için İngiliz Hükümetinin dostluğu ve yardımının temin edilmesi.”

Kabine toplantısından sonra kabinede Bahriye Nazırı olarak görev yapan Rauf Bey, General Townshend'in Büyükkada'daki ikametgâhına gitmiş ve İngiliz Generaliyle iki saatten fazla süren bir görüşme yapmıştır. Bu görüşme esnasında Rauf Bey Osmanlı Devleti'nin kabinece belirlenen dört maddelik barış teklifini de sunmuştur⁵².

Rauf Bey hatıralarında bu görüşmeyi şöyle anlatıyor;

“O gün akşamın geç vaktinde Büyükkada'ya giderek General Townshend ile köşkünde görüştüm ve hükümetin sulh saydığı noktaları kendisine anlattım., bu esasları Türk Milleti'nin hayati ve istiklâli için zaruri addeden hükümetin, İngiliz Hükümeti'nin de bunları takdir ile İngiliz milletinin esas menfaatleriyle kabil-i telif bulacağı ümidinde olduğumu söyledim. Bu konuda yapacağı teşebbüslerin iyi netice vereceğinden, Sadrazamın da bilhassa kendisiyle görüştüğünden sonra ümitli olduğumu ve böylece bir an evvel savaşa nihayet verilerek siyasi münasebetlerin iadesini ve İngiltere'nin yardımı ile sulh yapılmasını mümkün kılacak müzakerelerin başlamasını arzuluculuğundan beklediğimi ifade ettim...”⁵³

Rauf Bey bu görüşmede Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın özellikle General Townshend'e iletmesini istediği mesajını da dile getirmiştir. Osmanlı Sadrazamı; General Townshend'in Sakız adasına ulaştıktan sonra Hükümetine bir telgraf çekmesini istemiştir. Bu telgrafında İngiliz Generali hükümetine Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu dile getirecek, Türklerin İngiliz himayesini ve İngiltere ile barış yapmak istediğini bildirecekti.

Görüşmede Rauf Bey'in dile getirdiği bir husus da Türklerin esareti boyunca kendisine iyi muamele edildiğini ve bir misafir olarak görüldüğüdür. Rauf Bey şimdi generalden arbuluculuk konusunda elinden geldiğince gayret etmesini ve İngiltere'nin Türk milletine karşı adilane olmasını sağlamasını istemiştir⁵⁴.

Hükümet Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın İngiliz generaliyle yaptığı bu görüşmenin gizli tutulmasının istemişlerdir. İngilizlerle yürütülecek barış görüşmeleri için arbuluculuk görevini üstlenmiş olan General Townshend'in Çanakkale Boğazı yoluyla gitmesi Almanlarca engellenebileceği endişesiyle uygun görülmemiştir. General Townshend ve beraberindekilerin İzmir yoluyla gitmeleri kendisine bir vapur tahsis edilmesi ve nezdine de bir tercüman verilmesi kararlaştırılmıştır⁵⁵.

52 Sir Charles V.F. Townshend, *Irak seferi ve Esaret*, Tercüme: Tarihi Askeri Osmani Encümeni, Sadeleştiren; Recep Ahıskalı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007, s. 650.; Bu maddeler basında da yer almıştır. Hadisat 27.10.1918.

53 Orbay, *Siyasi Hatıralarım*, I, s.64-65

54 Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s.725;

55 Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s.726;

General Townshend, Rauf Bey'le Büyüka'da yaptığı görüşmeden bir gün sonra 18 Ekim sabahı beraberinde yaveri ile Tevfik ve Rahmi Bey'ler olduğu halde Hükümetçe kendisine tahsis edilen vapur ile İstanbul'dan ayrılmıştır. Heyet denizyoluyla önce Bandırma'ya oradan da trenle İzmir'e gitmiştir⁵⁶. İzmir Valisi Rahmi Bey'in evinde verdiği yemek ziyafetinden sonra İngiliz Generali Townshend bir deniz römorkörüyle Midilliye hareket üzere İzmir'den ayrılmıştır. Hükümet her ne kadar gizli tutmaya çalışmış olsa da Townshend İzmir'e geldiğinde artık herkes onun görevi hakkında bilgi sahibi gibiydi. Çünkü İstanbul'da yayınlanan Beyoğlu gazetesinin 19 Ekim tarihli nüshasında Townshend'in göreviyle ilgili bir haber vermişti⁵⁷. Rahmi Bey İzmir'de kalmış, General Townshend ve Tevfik Bey 20 Ekim 1918'de Midilli limanına gelmiştir. Burada bir İngiliz torpidosuna alınan General Townshend, kendisinin artık İngiliz bayrağı altında olduğunu ve serbest bırakıldığını belirtmiştir⁵⁸.

General Townshend 20 Ekim'de İngiliz torpidosundan Londra'ya gönderdiği acil telgrafta Ahmet İzzet Paşa'nın anlaşma şartlarını bildirdiği gibi, Osmanlı Devleti'nin mevcut durumuna ait açıklayıcı bilgiler eklemiştir⁵⁹. Bu telgrafında General Townshend, Osmanlı Devleti'nin durumunu ve İngiltere ile barış yapma isteğini ve Osmanlı Devleti'nin İngiltere himayesini talep ettiğini bildirmekteydi. İngiliz Hükümeti Osmanlı Hükümeti'nin "Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığını ve devletin diğer topraklarında ise Türk egemenliği altında bir çeşit otonomi ön gören" anlaşma şartlarını oldukça abartılı ve fantastik bulmuştur⁶⁰.

General Townshend, Midilli'de Amiral Seymour tarafından misafir edilmiş, 21Ekim öğleden sonra da beraberinde yaveri Yüzbaşı Tevfik bey olduğu halde bir İngiliz destroyerıyla Mondros'a geçmiştir⁶¹. Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında ayrı bir barış yapılması konusunda arabuluculuk görevini üstlenen General Townshend'e İngiliz Hükümeti'nden cevap hemen gelmiştir. Aynı gün Londra'dan gönderilen cevabi telgrafta General Townshend'e Mondros'ta kalması söylenerek, kendisine gönderilecek yeni talimatları orada beklemesi belirtilmiştir. Bu süreçte de Generalin varlığı mümkün olduğunca gizli tutulacaktı⁶².

56 Orbay, *Siyasi Hatıralarım*, I, s.72-73; Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, III/4, s. 726; Bayar, *Ben de Yazdım*, I, s.25; Jaeschke, *Mondros'a Giden Yol*, s.147.

57 Orbay, *Siyasi Hatıralarım*, I, s.73.; Jaeschke, *Mondros'a Giden Yol*, s.147. Artık basında Osmanlı Devleti'nin İngiltere ile münferiden yürüteceği barış görüşmelerine ilişkin haberler yer almaya başlamıştı. Bkz. *Akşam*, 20.10.1918.; *Vakit*, 20.1918.

58 Townshend, *Irak Seferi ve Esaret*, s.653.

59 Başak, *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi*, s.54.

60 Saygı, *İngiliz Generali Townshend ve Türkler*, s.198.

61 Başak, *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi*, s.54; Bayar, *Ben de Yazdım*, I, s.26. General Townshend Mondros Limanına ulaştığında denizciler tarafından vbir savaş kahramanı gibi karşılanmıştı. Bkz. Yuluğ Tekin Kurat, "Bir İmparatorluğun Son Nefesi: Monduros", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 48(Eylül, 1971), s.40.

62 Jaeschke, *Mondros'a Giden Yol*, s.147.

İngiliz Hükümeti Londra'daki savaş kabinesi toplantısında, Osmanlı Devleti'nin General Townshend arabuluculuğuyla iletilen barış talebini uygun görmüştü. Hatta konuyu müttetikleriyle görüşmeye dahi gerek duymamıştı. Bunun bir zaman kaybı olacağını düşünün İngiliz Hükümeti vakit kaybetmemek için 22 Ekim 1918 günü İngiltere Akdeniz Filosu Komutanı Amiral Calthorpe'yi barış görüşmelerini İngiltere adına yürütmek üzere görevlendirmiştir⁶³. Amiral Calthorpe, Osmanlı Sadrazamı ve Harbiye Nazırı Ahmet İzzet Paşa'ya bir telgraf göndererek kendisinin Osmanlı Devleti ile görüşmelerin yapılması ve antlaşma için yetkili kılındığını bildirerek, belirlenecek bir heyetin derhal gönderilmesini istemiştir⁶⁴.

General Townshend'in üstlendiği arabuluculuk görevi başarılı olmuş ve İngiltere ile bir anlaşma zemini oluşmuştur. İstanbul gazetelerinde de bu konu ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. Gazetelerde General Townshend'in gayretlerinin netice verdiği ve İngiltere ile anlaşma zemininin oluştuğuna ilişkin haberler yer almıştır⁶⁵.

Yukarıda da ifade edildiği gibi İngiltere ile savaşı sonlandırmak için Ahmet İzzet Paşa Hükümeti'nce Midilli'ye gönderilen General Townshend, burada Amiral Seymour tarafından misafir edilmiş, kendisine Londra'dan gönderilen bir telgrafla Mondros'a gitmesi ve sonraki talimatları orada beklemesi istenmişti.

Bu süreçte Ahmet İzzet Paşa Hükümeti'nce Mondros'ta yapılacak barış görüşmeleri için Türk heyetinin belirlenmesi çalışmaları başlamış ve kısa sürede heyet belirlenmiştir. Buna göre Osmanlı Hükümeti mütareke heyeti başkanı olarak Rauf Beyi seçmişti. Rauf Bey'in mütareke heyeti başkanı olarak belirlenmesinde General Townshend'in tercihini Rauf Beyden yana kullanarak onun ismini ön plana çıkarmasının önemli rolü olmuştu. Mütareke heyetinde Rauf Bey'in dışında Hariciye Nezareti Müsteşarı Reşat Hikmet Bey siyasi danışman ile 8. Ordu Kurmay Başkanı Sadullah Bey askeri danışman olarak bulunacaktı. Heyette kâtip olarak Saray Başkatibi Ali Fuat (Türkgeldi) Bey'in oğlu Ali Bey (Türkgeldi) yer alacaktı⁶⁶. Osmanlı Padişahı Sultan Vahdettin tarafından onaylanan heyete, Harbiye ve Hariciye nezaretlerince hazırlanan talimatname verilmiştir. Bilahare heyet 24 Ekim 1918 Perşembe günü Peykişevket savaş gemisi Bandırmaya hareket etmiştir. Bilahare Bandırma İzmir arasını trenle kateden heyet 25 Ekim'de İzmir'e ulaşmıştır. Rauf Bey başkanlığındaki Türk

63 Vakit, 28.10.1918.; Ayrıca bkz. Cemal Güven, *Milli Mücadele'de Mustafa Kemal Paşa'nın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri (Asker, Siyasi temsilci ve Gazeteciler)*, Eğitim Yayınları, Konya 2012, s.232-233,

64 Bayar, *Ben de Yazdım*, I, s.25; Başak, *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi*, s.54. C. Paul Helmreich, *Sevr Entrikaları-Büyük Güçler, Maşalar, Gizli Anlaşmalar ve Türkiye'nin Taksimi*, (Çev. Şerif Erol), Sabah Kitapları, İstanbul 1996, s. 1.

65 Saygı, *İngiliz Generali ve Türkler*, s. 199.

66 Orbay, *Siyasi Hatıralar*, I, s. 85; Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, s.156; Jaeschke, *Mondrosa Giden Yol*, s.151.

heyeti nihayet 26 Ekim akşamı Limni adasının Mondros kentine ulaşmıştır. Görüşmenin ertesi gün yani 27 Ekim sabahı İngiliz savaş gemisi Agemennon'da yapılması heyetlerce uygun görülmüştür. Gerçekten de heyetler arasındaki görüşme 27 Ekim sabahı saat 9.00'da başlamıştır⁶⁷.

Sonuç

Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında devam eden savaşı sonlandırmak amacıyla arabuluculuk görevi üstlenmiş olan General Townshend'in çabaları sonuç vermiştir. İngiltere Birinci Dünya Savaşı'nda 1916'da Kut'ül-Amare muharebelerinde esir alınan ancak İstanbul'da Büyükkada'da kendisine tahsis edilen köşkte misafir olarak ağırlanan General Townshend, Osmanlı Devleti'nin savaştan çıkmaya karar verdiği ve İtilaf Devletleri nezdinde barış arayışlarında bulunduğu günlerde adeta bir can simidi olarak yetişmiş ve çok arzu edilen barış görüşmelerinin yapılmasını sağlamıştır.

Barış görüşmelerinin yapılmasında doğrudan rol oynamış olan General Townshend 27 Ekim'de başlayan mütareke görüşmelerine davet edilmemiştir. İngiliz Savaş Bakanlığı görüşmeler esnasında çıkması muhtemel ihtilaflar için ikamet ettiği savaş gemisinde bulunmasını istemiştir. Gerçekten de General Townshend, anlaşmanın imzalanması esnasında heyetler arasında sürüncemede kalan bir konuyu görüşmek üzere Londra'ya gitmiş ve ailesiyle dahi görüşmeden aynı gün içerisinde Mondros'a geri dönmüştür..

Heyetler arasındaki görüşmeler bir antlaşma ile sonuçlanması üzerine General Townshend görüşmelerin yapıldığı savaş gemisine yani Agemennon'a çağırılmıştır. Burada Türk heyeti başkanı Rauf Bey'le bir görüşme yapmıştır. Mütareke hükümlerinin çok ağır olduğunu, bu ağır şartların İngiliz Başdelegesi Amiral Calthorpe'nin verdiği sözlere istinaden kabul edildiğini belirtince İngiliz general Amiral Calthorpe'nin antlaşmanın uygulanmasında doğru davranacağını ifade ederek Rauf Bey'i rahatlatmıştır.

General Townshend Rauf Bey'e ayrıca İngiltere'ye döndüğünde ülkesiyle Türkiye arasında çıkacak anlaşmazlıkların ve yanlış anlamaların ortadan kaldırılması için çalışacağı sözünü vermiştir. Rauf Bey'de İngiltere ile barış görüşmelerinin başlaması ve bir mütareke ile sonuçlanması sürecine sağladığı çok önemli katkısı için Osmanlı Devleti adına teşekkür etmiş, devlet ve millet olarak kendisine her zaman minnettar kalınacağını söylemiştir.

General Townshend ise Rauf Bey'e, esareti boyunca kendisine gösterilen nezaket ve insanca davranışı asla unutmayacağını ifade ederek Sadrazam Ahmet İzzet Paşa ile Padişah Sultan Vahdettin'e teşekkürlerini iletmesini istemiştir.

67 Başak, *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi*, s. 65-66.

Türk dostu İngiliz devlet adamı olarak anılan General Townshend, Milli Mücadele yıllarında da değişik vesilelerle dostluğunu göstermeye çalışmış ve özellikle Büyük Taarruz öncesi Türkiye'ye gelmiştir. Konya'da Mustafa Kemal'le görüşen General Townshend, Ankara'da da başta Rauf Bey olmak üzere Milli Mücadele'nin önde gelen isimleriyle görüşmüştür. Bu ziyaretinin de genel amacı Türk davasının haklılığını İngiliz kamuoyu duyurmak ve Yunanistan'la bir barış ortamı yaratabilmektir.

KAYNAKÇA

I. Süreli Yayınlar

Akşam

Hadisat

İkdam

Sabah

Tasvir-i Efkar

Vakit

Zaman

II. Kitaplar

Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım II*, İstanbul 1993.

AKŞİN, Sina *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, I, Mutlakiyete Dönüş*, Ankara 1998.

ARI, Kemal, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1997.

AYIŞIĞI, Metin *Mareşal Ahmet İzzet Paşa(Askeri ve Siyasi Hayatı)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997.

BAŞAK, Tolga, *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi ve Uygulama Günlüğü(30 Ekim-30 Kasım 1918)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013.

BAYAR, *Celal Ben de Yazdım, I*, İstanbul 1997.

BAYTOK, Taner, *İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı*, Başnur Matbaası, Ankara 1970.

BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi, Cilt: 3,(1914-1918 Genel Savaşı), Kısım 4 (Savaşın Sonu)*, Ankara 1983.

CEBESOY, Ali Fuat, *Milli Mücadele Hatıraları*, Temel Yay., İstanbul 2000.

- ÇULCU, Murat, *Tarihin Satıraralarında İngiliz Esir*, Toplumsal Çözüm Yayınları, İstanbul 2007.
- FROMKİN, David, *Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?*, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1989.
- GÜVEN, Cemal, *Milli Mücadele’de Mustafa Kemal Paşa’nın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri(Asker, Siyasi Temsilci ve Gazeteciler)*, Eğitim Yayınları, Konya 2012.
- HELMREICH, C. Paul *Sev Entrikaları-Büyük Güçler, Maşalar, Gizli Anlaşmalar ve Türkiye’nin Taksimi*,(Çev. Şerif Erol), Sabah Kitapları, İstanbul 1996.
- OKYAR, Fethi, *Üç devirde Bir Adam*, İstanbul 1980.
- ORBAY, Rauf, *Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatıralarım I*, İstanbul 1993.
- PALMER, Alan, *Osmanlı İmparatorluğu, Son Üç Yüz Yıl, Bir Çöküşün Yeni Tarihi*, Çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak, İstanbul 1992.
- RENOUVİN, Pierre, *I. Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918*, Örgün yayınevi, İstanbul 2004.
- SAYGI, Tarık, *İngiliz Generali Townshend ve Türkler*, Parola Yayınları, İstanbul 2016.
- TANSEL, Selahattin, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, Cilt I, M.E.B. Yayını, İstanbul 1991.
- Türk İstiklâl Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Genelkurmay Başkanlığı Harp Dairesi Resmi Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1962.
- TOWNSHEND, Sir Charles V.F, *Irak Seferi ve Esaret*, Tercüme: Tarihi Askeri Osmanlı Encümeni, Sadeleştiren; Recep Ahıskalı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007.
- TÜRKGELDİ, Ali Fuat, *Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara 1948.
- _____, *Görüp İşittiklerim*, TTK yayını, Ankara 1987.
- ÜNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, *Osmanlı Devleti’nde Son Sadrazamlar VIII*. Cilt. İstanbul 1952.
- YALMAN, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim, I., (1888-1922)*, Yay. Haz. Erol Şadi Erinç, İstanbul 1997.

III. Makaleler

- ÇELİK, Akın, “Mondros Mütarekesi Öncesi Osmanlı Basınında Sulh Tartışmaları”, *Tarih Dergisi*, Sayı:56 (2012/2) İstanbul 2013.

JAESCHKE, Gotthard, *Mondros'a Giden; Yol*", *Belleten*, Cilt: XXVIII, Sayı:109, Ankara 1964.

KAYMAZ, İhsan Şerif "Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili", *21. Yüzyıl*, (Ekim-Kasım Aralık 2008), Ankara 2008.

KURAT, Yuluğ Tekin "Bir İmparatorluğun Son Nefesi: Monduros", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı:48, (Eylül 1971).

ÖNDEŞ, Osman, "General Townshend'in Hatıraları", *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı:5, (1 Haziran 1967), s.65.